

prof. dr hab. Magdalena Wandzioch

Uniwersytet Śląski

Ocena rozprawy doktorskiej mgr Marty Sukiennickiej
L'éloquence romantique dans les oeuvres de Charles Nodier
et des écrivains du cercle de l'Arsenal (1824–1834)

Rozprawa doktorska mgr Marty Sukiennickiej, napisana pod opieką naukową prof. UAM dr hab. Mirosława Loby, zatytułowana *L'éloquence romantique dans les oeuvres de Charles Nodier et des écrivains du cercle de l'Arsenal (1824–1834)*, poświęcona jest historii retoryki w początkowym okresie romantyzmu francuskiego i dotyczy dzieł Charlesa Nodiera, kustosa paryskiej Biblioteki Arsenalu i twórców skupionych wokół niego, spotykających się w tejże Bibliotece i temu miejscu zawdzięczających swoje miano pisarzy z kręgu Arsenalu.

Po lekturze rozprawy doktorskiej mogę z całą odpowiedzialnością stwierdzić, że jest to praca wybitna, świadcząca o dogłębnej znajomości omawianych zagadnień i ogromnej erudycji Autorki, czego będę starała się dowieść w dalszej części recenzji.

Dysertacja mgr Marty Sukiennickiej jest bardzo obszerna, może nawet zbyt obszerna jak na tego typu pracę, (nie jest to oczywiście zarzut), ale u młodych badaczy zmysł analizy dominuje często nad zmysłem syntezy. Łącznie z bibliografią i streszczeniem w języku polskim praca doktorska liczy 351 stron. Jej konstrukcja jest bez zarzutu- składa się ze wstępu, trzech proporcjonalnych części podzielonych logicznie na rozdziały i podrozdziały, konkluzji i bibliografii.

Długość pracy jest zapewne wynikiem ogromu badanego materiału, gdyż pani mgr Sukiennicka nie ogranicza się do analizy dzieła Nodiera, ale bierze pod uwagę, jak zaznacza zresztą w tytule rozprawy, utwory pisarzy z nim związanych. A są wśród nich twórcy tak płodni jak Victor Hugo czy Honoré de Balzac i tak znani jak Alphonse de Lamartine, Alfred de Vigny czy Aleksander Dumas. Autorka rozprawy nie pomija nawet tzw. „pisarzy mniejszych” (E.

Deschamps, E. Turquety), do których niesłusznie często zalicza się samego Nodiera, w odróżnieniu od wielkich i powszechnie uznanych wtedy i dziś autorów romantycznych.

Już sam temat rozprawy doktorskiej wydaje się interesujący, a nawet intrygujący - zwykle się bowiem uważa, że pisarze okresu romantyzmu, zrywając z tradycją klasycystyczną rozumianą w najszerszym znaczeniu tego pojęcia, zanegowali również teorię i praktykę retoryki. Rozprawa mgr Marty Sukiennickiej zaprzecza tej powszechnej i powierzchownej opinii. W tym momencie widać, że Doktorantka podjęła się trudnego i ambitnego zadania, z którego zresztą doskonale się wywiązała.

Na uwagę zasługuje również bardzo trafne wyznaczenie ram czasowych, nieco odmiennych od tych, które zazwyczaj spotyka się w opracowaniach dotyczących literatury romantycznej we Francji. Autorka przyjmuje za początek działalności pisarzy z kręgu Biblioteki Arsenалу rok 1824, w którym Charles Nodier zaczął przyjmować kolegów po piórze, a za koniec rok 1834, kiedy to Victor Hugo tworzy koło literackie (Cénacle), a uczestnicy spotkań u Nodiera wybierają coraz częściej własną i odmienną drogę literacką.

We wstępie pracy doktorskiej Autorka przedstawia główną hipotezę rozprawy mówiącą o istnieniu ścisłego związku między teorią i praktyką elokwencji literackiej uprawianej w pierwszej fazie romantyzmu i sztuki oratorskiej klasycznej. Doktorantka słusznie zauważa, że o ile romantycy tworzyli swoją estetykę w opozycji do poetyki klasycyzmu, to w przypadku retoryki, a szczególnie w stosunku do elokwencji literackiej, nie byli już tak stanowczy.

Po tak jasnym określeniu pola badawczego, mgr Sukiennicka, stawia kolejne hipotezy robocze, konsekwentnie rozwijane w poszczególnych rozdziałach. Autorka zakłada, po pierwsze, że praktyka retoryczna pisarzy romantycznych miała istotny wpływ na ich koncepcję gatunków literackich, a po drugie, i co ważniejsze, że mieszanie się rodzajów literackich w obrębie jednego dzieła nie ogranicza się do współwystępowania elementów epickich, lirycznych i dramatycznych, ale dotyczy również gatunków retorycznych: pochwalnego, sądowego i doradczego. Ich współlistnienie w utworach romantyków z kręgu Biblioteki Arsenалу nadało literaturze lat trzydziestych XIX wieku oryginalny charakter.

We wstępie Doktorantka przedstawia także stan badań dotyczący omawianej tematyki. Z opisu istniejących opracowań wynika jasno, że żaden z krytyków francuskich nie zajmował się dotychczas dogłębnie problematyką elokwencji literackiej w okresie wczesnego romantyzmu. Istnieją wprawdzie prace krytyczne traktujące o poszczególnych pisarzach, ale nie wyczerpują

one naszej wiedzy na temat retoryki w początkowym etapie rozwoju tego nowego prądu literackiego. Tym samym praca mgr Sukiennickiej nabiera oryginalnego charakteru, co zresztą potwierdza się w czasie dalszej lektury dysertacji.

W pierwszej, najkrótszej, części swojej rozprawy Autorka przedstawia zagadnienia związane z samym pojęciem retoryki, jej związek z poetyką i literaturą piękną (*belles lettres*) oraz sposoby jej nauczania w szkołach francuskich na początku XIX wieku, kiedy pisarze należący w przyszłości do kręgu Arsenалу odbywali edukację szkolną. Fragment poświęcony ich formacji retorycznej jest interesujący, a w zestawieniu z listą publikacji, jakie ukazały się w latach 1824-1834, pozwala lepiej zrozumieć wpływ retoryki i elokwencji na ich dzieła literackie niezależnie od formy gatunkowej, jaką wybierali.

Na uznanie zasługuje przedstawienie sposobu nauczania retoryki w szkołach francuskich w zależności od momentu historycznego i formy ustrojowej. Doktorantka wykazuje różnice między sposobem traktowania tej sztuki przed i po Rewolucji, za czasów Cesarstwa Napoleona, w czasie Restauracji i Monarchii Lipcowej. Świadczy to o doskonałej znajomości niuansów historii nie tylko dziewiętnastowiecznej Francji, ale i wieku Oświecenia zakończonego Rewolucją.

Część druga, stanowiąca trzon pracy i wyjaśniająca w pełni tytuł rozprawy doktorskiej, przedstawia zagadnienia dotyczące teorii i praktyki romantycznej retoryki i elokwencji. Autorka słusznie zaczyna od przedstawienia poglądów pisarzy z kręgu Biblioteki Arsenалу dotyczących retoryki, która była przedmiotem ich edukacji szkolnej, by przejść następnie do koncepcji romantycznej elokwencji samego Nodiera, który poświęcił temu zagadnieniu szereg artykułów.

W tej części pracy na szczególną uwagę zasługuje rozdział trzeci, w którym mgr Sukiennicka uzupełnia teorię Paula Bénichou, który mówił o „sakralizacji pisarza” w romantyzmie francuskim. Doktorantka analizując utwory literackie i teksty teoretyczne pisarzy z kręgu Arsenалу przekonuje, że ów proces „uświęcenia” dotyczy także oratora. Jest to tym bardziej oczywiste, iż w epoce romantyzmu, do tradycyjnych miejsc uprawiania sztuki oratorskiej jak ambona czy trybuna sądowa i polityczna, dochodzą nowe, takie jak prasa, uniwersytet czy wreszcie sama literatura.

Należy docenić tę nową myśl młodej badaczki literatury, która wykazuje umiejętność stawiania problemu naukowego i próby jego rozwiązania przy zastosowaniu określonej metody badawczej.

I właśnie analizy tekstów literackich z punktu widzenia praktyki retoryki wydają mi się najbardziej oryginalne i najbardziej nowatorskie w rozprawie doktorskiej mgr Marty Sukiennickiej.

Widać to wyraźnie w trzeciej części rozprawy, w której Doktorantka analizuje kolejno trzy gatunki retoryczne w utworach romantycznych: pochwalny, doradczy i sądowy. Co więcej, analiza jest tym bardziej wartościowa i udokumentowana, że Autorka dysertacji bada funkcjonowanie gatunku retorycznego zawsze w tych samych „miejscach” dyskursywnych: w literaturze, polityce oraz dyskursie miłosnym.

Chciałabym podkreślić, że mgr Sukiennicka opiera badanie gatunków retorycznych w dziełach romantyków z kręgu Arsenau biorąc pod uwagę zarówno utwory pisane prozą, wierszem jak i sztuki teatralne. Dzięki przywołaniom różnych gatunków literackich argumentacja jest bardzo przekonująca, a wnioski końcowe w pełni uzasadnione.

W całej rozprawie doktorskiej widać dyscyplinę naukową i doskonały warsztat badawczy, co u młodych adeptów nauki nie zdarza się często.

Na specjalną uwagę zasługuje imponująca pod względem ilościowym i jakościowym bibliografia wykorzystana przez mgr Sukiennicką, licząca ponad 13 stron i obejmująca listę utworów literackich napisanych przez kilkunastu autorów oraz listę kilkudziesięciu pozycji krytycznych dotyczących zagadnień szczegółowych i ogólnych. Znajdujemy tam zarówno teksty, do których dotarcie wymagało z pewnością żmudnych poszukiwań w bibliotekach, na przykład traktaty retoryczne z początku XIX wieku, jaki i najnowsze studia krytyczne. Naprawdę trudno byłoby znaleźć jakieś opracowanie, którego Pani Sukiennicka nie uwzględniła w swoich badaniach.

Już tylko z obowiązku recenzenckiego polecam Doktorantce podręcznik akademicki, który może okazać się przydatny do pracy ze studentami, *Retoryka*, (pod redakcją Marii Barłowskiej, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2008).

Chciałabym też mocno podkreślić, że rozprawa doktorska mgr Marty Sukiennickiej napisana jest bardzo poprawnym, literackim językiem. W całym, bardzo długim tekście znalazłam zaledwie kilkanaście nieistotnych „literówek” i kilka drobnych potknięć językowych np. na stronie 9 słowo „débousolé” pochodzi raczej z języka potocznego, lepiej napisać „désorienté” lub użyć innego synonimu. Na stronie 147 pojawia się błędne określenie znaku typograficznego: nie ma wyrażenia „ligne de points de suspension”, jest to po prostu „ligne en

pointillé”. W streszczeniu polskim, na str 350, chodzi z pewnością o „charakterystykę” romantycznego posługiwania się sposobami argumentacji, a nie o „charakteryzację”.

Mam jeszcze jedną uwagę natury czysto technicznej, która w żadnym stopniu nie wpływa na ocenę rozprawy. Wydaje mi się, że w pracach humanistycznych rozbudowany system numerowania podrozdziałów jest niepotrzebny, Śródtytuły informujące o treści poszczególnych fragmentów są zupełnie wystarczające.

Uważam, że rozprawa doktorska mgr Sukiennickiej dzięki nowatorskiemu przedstawieniu problemu elokwencji romantycznej zasługuje na publikację. Sugerowałabym jednak nie tyle poprawki, co raczej pewne skróty, dotyczące części pierwszej i może ograniczenie analizowanych tekstów. Ale oczywiście decyzja będzie należała do Autorki.

W zakończeniu stwierdzam, że praca doktorska mgr Marty Sukiennickiej spełnia z naddatkiem warunki stawiane rozprawom doktorskim określone w ustawie, toteż stawiam wniosek o dopuszczenie Doktorantki do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Jagdalena Wadziwoł

Katowice, 4 maja 2015